

Ο Ν Ο Υ Μ Α Σ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ -
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

* Ένας λαός θρώνεται άμα
δειξή πως δε φοβάται την
άλληλεια — ΨΥΧΑΡΗΣ.

Κάθε γλώσσα έχει τους φωνήεντες της κανόνες.
ΘΗΑΛΡΑΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΣΤ'.

ΑΘΗΝΑ, ΚΕΡΙΡΑΚΗ 31 ΤΟΥ ΤΡΥΓΗΤΗ 1908

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΖΗΝΩΝΗΣ ΑΡΙΘΜ. 2

ΑΡΙΘΜΟΣ 307

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΓΙΑΓΚΟΣ ΧΑΤΖΗΣ. Οι κοινότητες — 'Η ιδιοκυβέρνησις. (συνέχεια).
- ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ. Μία ακόμα απάντηση.
- ΟΥΝΤΙΣ. Μαρία ή Πενταγυτίσσια (έντύπωσις).
- ΝΕΟΒΑΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ (άπό τό «Mercure de France»).
- ΜΑΝΩΛΗΣ ΚΑΛΟΜΟΙΡΗΣ. Δυό λόγια.
- ΙΑΤΡΙΚΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ άπό την κλινική του καθηγητή κ. Γερ. Φωκιά.
- ΒΙΒΛΙΟΦΙΛΟΣ. Νέα Βιβλία (Σ. Σάπη: 'Η μεγάλη αύρα).
- ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Α. Παλαμάς, Ίλινας.
- ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ — Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ — Η ΚΟΙΝΗ ΓΝΩΜΗ — ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΠΕΥΚΟΒΟΥΝΙ

Ίερό βουνό, ή πρώτη μου πατρίδα κ' έρωμένη,
δ κόσμος άποδιώχνη με και ήρθα να ξεποστάσω
κάτου άπ' τ' άπειρα σου, σιμά στα κρύα τ' νερά σου.
Σκληρός δ κόσμος κι άπνος κι άπλωσε στην ψυχή μου
σκληράδα και όχι λύπηση, μίσος και όχι άγάπη,
κ' ήρθα σε σένα, ώ Ίερό βουνό, και ξαναβρήκα
δτι ή ψυχή μου λαχταράει, την κοσμοπλάστρα άγάπη
και φέγγος νύθη μου ή ψυχή ξανά κι άμέσως είδα
μέ άλλα μάτια, θεϊκά, τή ζήση και είδα ωραίο
τό κάθε τι που άπλώνουνταν τριγύρω μου και — ώ θίμα! —
αυτιάστηκα τις μουσικές φωνές της μάνας φύσης
κι άκόμα και τό πιο σκληρό άγάπησα παιδί της.

Βουνό μου, ένα σούρουπο, άθαλασσιά γιομάτος
κι άνεκτισιά, ξεφώνησα μέσ στη μονιά μου δ έρμος :
— «Άγάπησα και γίμισε ή σιγάτα μου άπ' άγκάθια».
Μά τότε νά ! γλυκοφουσαί κοσμοκινήτρα έλπίδα
κ' έρχεται κάτου άπ' τό γυαλό τρελλό μαϊστράλακι
κι δλα τά σεΐ και τά ξυπνάει κι δλα τά ζωντανεύει,
και τραγουδούν τά πεύκα σου, οί έλιές άνατριχιάζουν,
τά σκίνα έρωτολογούν και κάτου άργοσαλεύει
και κλαίει της θλίψης τό δέντρο, τό ίσιο κυπαρίσσι,
και δλ' αυτά μέ μία φωνή άκούω και μου λένε :
— «'Η άγάπη μας έγέννησε, προσκύντα την άγάπη
και πάρε θάρρος, δύναμη, γαί και χαρά άγαλώντας».

Και γώ τους άποκριθήκα : «Πεύκα, έλιές και σκίνα,
και σεΐς, κυπαρίσσια μου, και σέ, ώ μαϊστράλακι,
σας προσκυνώ εύλαβητικά, σωτήρες μου οδς κράζω,
τι δέ μου άρηγήθήκατε τό χάρισμα τό μέγα :

Γυλήνη οδς έζήτησα, μου δώσατε γαλήνη,
δέν είστε άπονα έσείς, άθρῶποι έσείς δέν είστε».

ΙΣΙΟΝΑΣ

ΟΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ^{*)}

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΙΔΙΟΚΥΒΕΡΝΗΣΕΙΣ

α'. Μάνη.

Τό μόνο μέρος της Ρωμισούνης που ποτέ του δέν ύποτάχτηκε τέλεια στους ξένους κατακτητές είναι ή Μάνη. Οι Μανιάτες, στα βουνά τους και στους βράχους τους τραβηγμένοι, συνθηκολόγησαν με τους όχτρώς, μα ποτέ δέν τους άφήσανε να πατήσουνε τή γής τους. Οι ξένοι δέν μπορέσανε να τους ύποτάξουνε, κ' έτσι μείνανε μακριά από τον κόσμο και μπορέις να πής, πως εΐτανε σαν τα στερονολεΐψανα της Μεσοχρονιάτικης Ρωμισούνης.

Στη Μάνη πιο πολύ από κάθε άλλο μέρος ξεχώριζε τό άρχοντολόι από τό λαό. Μόνοι οί άρχόντοι, οί Νικλιάνοι όπως τους λέγανε, κατοικούσανε στους πύργους κ' έτσι όσοι πύργοι τόσα νικλιάνικα σπιτικά εΐτανε στη Μάνη. Κάθε νικλιάνικη φαμελιά προστάτεβε κάμποσις φαμελιές του λαού και τους είχε ύποταχτικούς φαμέμιους. Οι φημέμιοι εΐτανε ύποχρεοι να παρακολουθούνε τους νικλιάνους στις έξστρατεΐες και στις οικογενειακές άμάχες και καθόντανε σε καλύβες ή σε σπηλιές δλόγυρα στον πύργο του νικλιάνου που τους προστάτεβε. 'Η βρισιά, ή προσβολή που γινότανε σ' ένα φημέμιο εΐτανε προσβολή και στους νικλιάνους του που εΐτανε ύποχρεοι να τόνε γδικηθούνε.

Κάθε χωριό και κάθε πολιτεία εΐτανε ξεχωριστή κοινότητα μ' έναν άρχηγό τον καπετάνο που εκλέγανε οί νικλιάνοι άναμεταξύ τους. Οι ξεχωριστές άφτές κοινότητες ένωθήκανε σε μικρές ή μεγάλες συνοριακές τις μεγάλες καπετανίες κ' οί καπετάνοι της κάθε κοινότητας εκλεγανε τον άρχηγό της συνοριακής τό μεγάλο καπετάνο. Οι μεγάλες άφτές καπετανίες, άνεξάρτητες δλότελα ή μια από την άλλη στην άρχή, λίγο λίγο ένωθήκανε και θεμελιώτανε ένα κεντρικό συδούλιο που φρόντιζε για τό γενικό συμφέρο. Άρτοι εκλέγανε τον άρχικαπετάνο ή Μανιάτμπεση που φρόντιζε μαζί με τό συδούλιο να ξεμοιράζη τά βασιλικά δροσίματα, 4 χιλ. γρόσια στην άρχή και 15 χιλιάδες πιο ύστερα. Άφτός μόνε είχε τό δικαίωμα να πουλή τις έλιές, τό μετάξι και τό βαλανίδι, και κρατούσε τό ένα τρίτο από τό κέρδος, τό άλλο τρίτο έπερνε ο καπετάνος της κάθε καπετανίας και τό άλλο πήγαινε στο νοικοκύρη.

Οί Μανιάτες μόνε με τά πολεμικά καταγινόντανε. Οί γυναΐκες βοηθούσανε τους άντρες στη μάχη και πολλές δειζανε μεγάλη παληκαριά. Λένε για

*) 'Η άρχή στο 306 φύλλο.

μια μάνα που σκοτώθηκε τό παιδί της πως άποαξε την άρματωσιά του και ξεκολούθησε τή μάχη λέγοντας :
κοιμήσου παιδί μου κ' εγώ κρατώ τή θέση σου. Τά ρούχα τώ σκοτομένωνε τά φέρνανε στην άγορά και βλέπανε μήν τύχη κ' είχανε πληγές στη ράχη. Τό είχανε ντροπή να δείχνουν οί έδικοί λύπη για κεινούς που σκοτωθήκανε. Κανόνας άπαράβατος εΐτανε στη Μάνη να μήν κυνηγούνε τό νικημένο όχτρό για να μη μακραΐνουνε από τά βουνά τους.

'Ο μπέης κ' οί καπετάνοι εΐτανε οί πολιτικοί και στρατιωτικοί άρχηγοί, δικαστική όμως εξουσία δέν είχανε καμμιά γιατί τά οικογενειακά τά τελέβανε οί φαμελιές άπατες τους ή με συδibasμό ή με με γδικηση. Οι Μανιάτες καταγινόντανε με τή ληστεία και την πειρατεία, κουρτέβανε και διαγομιζανε τις τριγυρινές χώρες και πολεμούσανε τον Τουρκο ή τό Βενετσιάνο κάνοντας συμμαχία με τον ένα ή με τον άλλο. Μένανε πιστοί στους άρχηγούς τους και τους ακολουθούσανε οτι κι αν άποφασίζανε, γι' άφτό, πολλές φορές, τό φέρσιμό τους δέν εΐτανε και πολύ πατριωτικό σαν τόχαινε ο ήγεμόνας τους να πάη με τους Τούρκους. Έτσι έγινε στα 1690 στην εποχή του Διμπεράκη Γερκακάρη που συμμαχησε με τους Τούρκους και χτύπησε τους Ρωμιούς. Σε τέτοια όμως εΐτανε σπάνια και σ' όλες τις κρίσιμες στιγμές της Ρωμισούνης οί Μανιάτες άγωνιστήκανε για τον κοινό λεπτερωμό.

'Όσο κι αν εΐτανε ενάντιοι στα άνόητα κι άμελέτητα κινήματα, σαν έρχότανε ή ώρα ποτέ δέν μένανε πίσω. Στα 1766 ο Στέφανος Μαβρομιχάλης, που εΐτανε τότες Μανιάτμπεης, εΐπε στον Παπαζώλη, που του έλεγε να ύπογραψή τή συνθήκη με τή Ρουσία, «δὲ θα σηκωθουνε οί Μανιάτες κ' δὲ διοUNE άληθινό Ρούσσιο στρατό στο Μωριά γιατι πολλές φορές γελαστήκανε και πάντα βγήκε σε κακό κάθε παράκαιρος σηκωμός». Σε σηκώθηκε όμως ο Μωριάς στα 1769 αν κι ο Γιάννης Μαβρομιχάλης μπέης τότε της Μάνης, έβλεπε πόσο γελοΐος εΐτανε ο 'Ορλώφ (1) κι ο στρατός που τάχα έφερε μαζί του δὲ δίστασε να πάη να τόνε βοηθήτη. Μά και του ψαλε του 'Ορλώφ όσα του πρέπανε όταν πολιορκούσε την Κορώνη και τίποτα δέν καταφερε. «Δέν ξέρεις την τέχνη να κυριέψης ένα κάστρο, του εΐπε, και θέλεις να κάνης τὸ στρατηγό». Και σαν του καρκήθηκε ο 'Αλ. 'Ορλώφ για τους τίτλους του και για τά μεγαλεία του, του εΐπε «Κι αν είχες δλους τους στρατούς της 'Αφτοκρατορίας, στις διαταγές σου

1) Μόνε 500 στρατιώτες είχε μαζί του και 4 κάσες έπλα κ' ήθελε να διώξη τους Τούρκους και να συστήση τή Βυζαντινή αυτοκρατορία.

πάλι δούλος θενάσουε ενώ εγώ είμαι άρχηγός λί φτερου λαού». Τά χρειάστηκε τότες ο Όρλώφ και λούφαζε.

Τραβήχτηκε ο Μαβρομικχάλης, έστειλε όμως μήνυμα του Όρλώφ πώς πολλοί Τούρκοι έρχονται καταπάνου του και πώς θα προσπαθήσει να τους μπόδισει όσο πού να τότε βοηθήσει, αν ήθελε, ή να μπόδισει να φύγει, & φοβάται. Κι αλήθεια αφού πολέμησε 5 χιλ. Άρβανίτες Τούρκους, γιατί ο Όρλώφ προτίμησε να φύγει, κλείστηκε με 22 μόνο παλληκάρια στο Μελόπυργο στο Νησί και βάσταζε τρία μερόνυχτα, σά σκοτώθηκαν όλοι οι συντρόφοι του γιουρούντισε δ'ω με το γιό του κ' εκεί σκοτώθηκε. Ο γιός του όμως λένε πώς γλύτωσε και πώς είναι ο ξακουστός ο Πετρόμπεης που τόσο δοξάστηκε στο Είκοσιένα.

Β'. Σούλι.

Στή Μάνη είδαμε, σά να πούμε κάποιο άντιφάγγισμα της μεσοχρονιατικής στρατιωτικής Ρωμισούνης, το Σούλι όμως μας δείχνει μια ολοζώντανη ζουγραφιά της συγκαιρινής.

Το Σούλι το ήρωικό, το περήφανο Σούλι που βάσταζε τη λευτεριά του και τόσο παλληκαρία έπεσε άξίζει μοναχό του για να δοξάσει ένα λαό.

Οί Σουλιώτες είτνε άνακάτωμα από Έλληνική κι από Άρβανίτικη φυλή και είχανε οργανισμένο ένα σύστημα κυβερνητικό που σε πολλά, θαρρείς, άντιγράφει τους νόμους της Σπάρτης. Είχανε όμως πιά πολλή ποίηση στην καρδιά και ιδέα της φιλοπατρίας, στο τέλος τους τουλάχιστο, πιά γενική παρά οί Σπαρτιάτες που μόνο τη Σπάρτη τους ζέρανε και τίποτις άλλο. Οί Σπαρτιάτες σταθήκανε μια από τις πιά σωματικές αίτιες του ξεπεσμού της Άρχαίας Ελλάδας, ενώ οί Σουλιώτες και πριν και ύστερα από την καταστροφή τους δουλέψανε με την άνάσταση της Ρωμισούνης.

Τέσσερα χωριά ή Σαμακώβα, το Άβερικό, ή Κιάφα και το Κακοσούλι που κάνανε το Τετραχώρι κι άλλα έφτά που βρισκόντανε πιά χαμηλά, το έφταχώρι, συγκυβερνόντανε.

Οί Σουλιώτες, χωρισμένοι σε 47 φάρες, κατοικούσανε σε τούτα τά χωριά. Η κάθε φάρα είχανε έναν άρχηγό τον πιά παλληκαρά, τον πιά λεβέντη της φάρας, κι όλοι άφτοι οί άρχηγοί κάνανε ένα γενικό συνέδριο που φρόντιζε για το κοινό συμφέρο. Η συγκυβέρνηση άφτη, που τήνε λέγανε *συμμαχία*, κυριέ-

ψε από τους Τούρκους μπιήδες 60 άλλα χωριά στον κάμπο. Τους χωριανούς, Τούρκους και Ρωμιούς, οί Σουλιώτες τους βάζανε να δουλεύουνε τά χωράφια, σαν ένα είδος ελλοτες. Δεν τους μεταχειρίζοντανε όμως και τόσο σκληρά όπως οί Σπαρτιάτες.

Οί Σουλιώτες, άντρες και γυναίκες, είτανε γυμνασμένοι στον πόλεμο, τό είχανε τιμή τους να σκοτώνονται για την πατρίδα. Καθαφτό στρατιώτες, πάντα έτοιμοι για τη μάχη, πάντα γυμναζόντανε, κ' ή μόνη τους έγνοια είτανε πώς να περιποιηθούνε τάρματά τους. «Με άφτά τρώγουν, με άφτά κοιμούνται, με άφτά έξυπνούν» λένε οί Περραιβός. Η Σουλιώτισσα, σωστή άντρογυναίκα, όχι μόνο πολέμησε πλιά στον άντρα της και στον πατέρα της με και συχνά, πολύ συχνά, έπιασε μοναχή της μάχη με τον Τούρκο.

Τρία μπαϊράκια φαίνονται 'πό κάτ' από το Σούλι
Το νάναι του Μουχτάρ πασα τ' άλλο του Σιλιχτάρη
Το τρίτο το καλύτερο είναι του Μησομπόνου
'Ο Αήμο Αράκος φώναζε 'πό πάν' από το Σούλι
Που πās Μουχτάρη Σκοταρά και ούλε Σιλιχτάρη,
Δεν είναι το Χόρμωβο, δεν είν' ή Λεμποβίτσα
Νά πάρτε σκλάβους τά παιδιά, γυναίκες δίχως άντρες
'Εδώ 'ν' το Σούλι το κακό, εδω 'ν' το Κακοσούλι
Που πολεμούν μικρά παιδιά, γυναίκες δίχως άντρες
Που πολεμάει Τζαβέλανα σαν τ' αξιο παλληκάρι.
'Η κερά Μόσχο φώναζε 'πό πάνω 'πό το Σούλι
Ποδστε παιδιά Σουλιώτικα και οίς οί Τζαβελάτες
Μοζί μου όλοι τρέξετε και άντρες και γυναίκες
Τους Τούρκους καικώφτε σπόρο να μην άφήστε
Νά μείνουν χήρες κι ορφανά, γυναίκες και παιδιά τους
Νά λέν στο Σούλι τους σκότωσαν, Σουλιώτισες γυναίκες
'Η Μόσχο τότε ώρησε με τό σπαθι στο χέρι
Τώρα να διήτε πόλεμο, γυναίκα τουφέκια
Σάν τους λαγούς έφέβγανε και πίσω δεν κοιτάζουν
Πειάξαν τά τουφέκια τους μόνο για να γλυτώσουν.
(Passow C. C. VI.).

Ποτίς δε λιγοψύχησε ή Σουλιώτισσα ούτε παραδόθηκε στον όχτρο και προτίμησε πάντα τον τιμημένο θάνατο.

Άχος βοής άκούεται, πολλά τουφέκια πέφτουν
Μήνα σε γάμο ρίχνονται, μήνα σε χαροκόπι;
'Η Δέσπο κάνει πόλεμο με νύφες και μ' άγγονια
'Αρβανιτιά την πλάκωσε στού Δημουλά τον πύργο
Γιώρανα ρίξε τάρματα δεν είναι δώ το Σούλι
'Εδώ 'σαι σκλάβο του πασα, σκλάβο τω Άρβανίτω

ένα καλλιτέχνημα με στοιχεία όμορφιάς ξεχωριστά απ' την ιδέα του; κι αν ενεργεί ποιά είν' αυτά; Β) Είναι κοινωνική ή όχι ή τέχνη, άδιάφορο αν τό θέλει ή όχι ο ποιητής της;

Σ' αυτά λοιπόν ως μου επιτρέψουν οί άναγνώστες του «Νουμά» και πρώτος ένας φίλτατος ποιητής, που του έχει γίνει άνιαρή αυτή ή συζήτηση, να δώσω μια ακόμα άπάντηση στον ποιητή του Μάρθα.

Για να υποστηρίξω πώς ένα καλλιτέχνημα ενεργεί αισθητικά μόνο με την ιδέα που εκφράζει, ο τελευταίος με φωντάζεται νάχω στο νου μου πώς ο ποιητής κινάει μόνο απ' την ιδέα για να κατεβή στα πράγματα. Για να τον ευχαριστήσω, εγώ θα υπερθεματίσω. Και για μένα γνησιότεροι ποιητές είν' εκείνοι που μας δίνουν τις εικόνες των πραγμάτων, όχι τις ιδέες τους γι' αυτά, που χάνουν εν τελώς πίσω απ' τά έργα τους και δεν άφίνουν να νιώθουμε παντού την παρουσία τους, που δημιουργούν με τό ένστικτο και όχι με συνείδηση, που σκέπτονται και μας μιλούνε με μορφές και παραστάσεις κι όχι με έννοιες και συναισθήματα, που είναι πλαστικοί κι όχι ρητορικοί, ρωμαντικοί, παθητικοί, περισσότερο άντικειμενικοί από υποκειμενικοί, άφελείς

Το Σούλι κι αν προσκύνει κι αν τούρκεψεν ή Κιάφα
'Η Δέσπ' άφέντες Λιάπηδες δεν έκαμε, δεν κάνει.
Ασβλ στο χέρι άρπαξε κόρες και νύφες κράζει
Σκλάβες Τουρκών μη ζήσουμε παιδιά μ' άγκυλιστήτε
Χίλια φυσάκια 'ταν εκεί κι άφτη φωτιά τους βάνει
Και τά φυσάκι' άνάφανε όλες φωτιά γενήκαν.
(Passow. C. C. XIV.).

Και ποίος δεν ξέρει το χορό του Ζαλόγγου, όπου οί Σουλιώτιστες, σαν είδανε πώς χάθηκε κάθε έλπίδα, αφού ο Σαμουήλ, ή τελευταία Κρίση, τινάξε το Κούγκι στον άέρα, άποφασίσανε να πεθάνουνε όλες και τραγουδώντας, πιασμένες στο χορό, μια μια πετούσανε τά παιδιά τους σά φτάνανε στον γκρεμό και γκρεμιζόντανε ύστερα οί ίδιες;

Τέτοιον είτανε οί Σουλιώτες και μ' άφτό άδύνατο είτανε να χάσουνε τη λευτεριά τους, όσο κι αν τους πολεμούσε ο Άλφ πασάς. Γι' άφτό μια που δε δυνότανε να τους καταπονήσει με τη πολέμημα προσάθησε να τους γελάσει με τις τιμές και με τον παρά. Μά και μ' άφτό δεν πέτυχε τόσο εύκολα το σκοπό του. Ο καπετά Ζέρβας του άπάντησε με τον προπούμενο τρόπο, στέλνοντάς του πίσω τους παραδες που του έστειλε για να τους γλυκάνη, και με τί μεγαλειό γράφει: «Σ' ευχαριστώ πολύ για την άγάπη που έχεις μετεμένα, μα τά πουγγιά σου που μου γράφεις με τον Μπίτσο να μου στείλης να μη μου τά στείλης, γιατί δεν ξέρω να τά μετρήσω και δεν ξέρω τί να τά κάμω μα κι αν ήξερα, πάλι δεν είμουν ευχαριστημένος να σου δώσω ούτε ένα λιθάρι από τους βράχους της πατρίδας μου και όχι να φύγω από το Σούλι: για τά πουγγια σου όπως τό φωντάζεσαι. Τιμές και δόξες όπου μου ύπόσχεσαι να μου δίνης δε μου χρειάζονται, γιατί εις έμένα δόξες και τιμές είναι τάρματά μου όπου με εκείνα φυλάω την πατρίδα μου, την ελευτεριά μου και τά παιδιά μου, και τιμω και τό όνομα του Σουλτάνου και άποθανκνίζω και τό ιδικό μου όνομα Τσήμας Ζέρβας».

Και το γράμμα του καπετά Λάμπρου Τζαβέλα στον Άλήπασα: «Άμη αν νικήσουμε θέλω έχει άλλα παιδιά ή γυναίκα μου είναι νέα. Έάν ο υίός μου, νέος καθώς είναι, δεν μείνει ευχαριστημένος να θυσιάσθ για την πατρίδα μου, αυτός δεν είναι άξιος να ζήσει και να γνωρίζεται υίός μου» δεν είναι γενναίο και λεβέντικο σαν τό «ή τάν ή επί τās» της Σπαρτιάτισσας όσο κι αν τό χάλασε ο σχολαστι-

ΜΙΑ ΑΚΟΜΑ ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Ο ποιητής του Μάρθα φωντάστηκε, όπως λένε, για μια στιγμή πώς τείναμε να συμφωνήσουμε σε κάποια γενικά ζητήματα της τέχνης. Έγώ ως τό σο θάμουν ευχαριστημένος αν άποχαιρευτούμαστε με μια άπλη μονάχα συνεννόησή μας στο τί θέλει να πη καθένας μας. Άλλά και τούτο θάταν ίσως δυνατόν, αν ο ποιητής του Μάρθα μπορούσε να ξεχάσει πράγματι τό μακαρίτη, κι όχι μοναχά στον τίτλο της άπάντησής του, κι ακόμα εκτός αυτού, αν δεν του άκούσε ως τέλος της συζήτησής μας τό να δείξει μόνο το αισθητικό κλπ. credo δυό άνθρωπων, δίχως συνάμα και να ρίξη λίγο φως άντικειμενικότερο στα γενικότερα αισθητικά ζητήματα που έφερε στη μέση ή κριτικός της κριτικής του δράματός του.

Και τά ζητήματα αυτά συγκεντρώνονται, νομίζω, στα εξής δυό σημεία: Α) Ένεργεί αισθητικά

κι όχι αισθηματικοί, όπως τους διάκρινε ο Σίλλερ, που ξεκινούν από τά πράγματα κι όχι απ' την ιδέα, όπως τους χωρίζουν οί ποιητές του Μάρθα και του Φάουστ. Άλλά προς τί αυτός ο χωρισμός στο ζήτημα μας; Μήπως ή ιδέα, καθώς τόμολογει κι ο ίδιος ποιητής του Μάρθα, φαύλε από τη μέση και στο γνωστότερο τρόπο δημιουργίας; Άπ' την εικόνα των πραγμάτων που μας δίνεται, δε βγαίνει μοναχά της ή ιδέα, όταν μ' αυτή δεν έννοούμε τίποτε άλλο από την πνευματική παράσταση των πραγμάτων; Και από ένα καλλιτέχνημα, όταν άφαιρέσει κανείς την παράσταση των πραγμάτων που μας δίνει, τί του μένει για να ενεργήσει συναισθηματικά δ'ω απ' αυτή; Και με τον όρισμό που δίνει της ποιητικής δημιουργίας ο ποιητής του Φάουστ, που είναι τ' άλλα τά στοιχεία που θα μας δώσουν την αισθητική συγκίνηση σ' ένα έργο δ'ω και ξέχωρ' απ' τά πράγματα που παρασταίνε τούτο;

Ο κριτικός της κριτικής μου ως στρέψη μια στιγμή να έρευνήσουμε μ' αυτόν τον όρισμό ένα έργο του ίδιου ποιητή που μας τον έδωσε, το Φάουστ λ. χ., να δούμε πώς συγκινήθηκε ο δημιουργός του από τά πράγματα και με ποιά στοιχεία μεταδίνει τη συγκίνησή του και σ' έμας. Είδε, θαρρώ, τον άνθρω-

κός γραφιάς, όσο κι ε δεν έβαλε τα ίδια λόγια που ε καπετά Λάμπρος είπε ;

Ότι όμως δεν κάμανε ο Ζίρβας και ο Τζαβέλας βρεθήκανε άλλοι να το κάμουνε. Δέν εΐτανε γραφτό να μείνη το Σούλι λήπτερο ως το τέλος, και δυο προδότες, πατέρας και πιό υίτερα ο γιός, φέρανε τον Τούρκο στην πατρίδα τους μέσα και καταστρέψανε το ήρωικό το άθάνατο Σούλι.

Τό όνομά τους θάμνησκε αιώνια αναθεματισμένο από κάθε Έλληνική καρδιά, ε δεν είχανε την τύχη, ο πιό έβγενικός ήρωας που έχει η καινούρια Ρωμισούνη, τάπογόνι τους, να ξεπλύνη την άτιμία και να δώση στο άτιμασμένο όνομα δόξα και τιμή όσο λίγα όνόματα έχουνε στην ιστορία.

*

Στρατιωτικές συγκυβέρνηεις μπορεί να λογαριάσκει και τα Μίγαρα που έχουνε το δικαίωμα οι κάτοικοί τους να κρατούνε όρματα, με την υποχρέωση να φυλάγουνε το πέραςμα καθώς και τα 6 Ντερβενοχώρια στο Μωριά που κι άφτά φυλάγανε από τάλλο μέρος, τή Νιάουσα, τ' Αγραφ κι άλλα μέρη που δεν είναι και πολύ γνωστά.

(άκολουθεί)

ΓΙΑΓΚΟΣ ΧΑΤΖΗΣ

ΤΟ ΝΗΣΙ

Κίποιον νησάκι έδω άρχω κι όλο το βλέπω έμπρός μου.

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

Κι ήν γύρω μου στοχαστικά τα έλβετικά τα έλιότια
Και των ρυθμών χρυσοπηγή στο ήλιόγεμα ή Λευάν.
Πάλι κι αυτό το δεικνόν της φαντασίας τα μάτια
Της νιότης μου τα όράματα διαβαίνουν και πάν.

Νά το τραγούδι το νησι! να το βαθύ το σήλιο...
Μιά μέρα μας προσδέχτηκε σαν παίζαμε κρυφτό.
"Ηρόδωμ" αυτού, σ'ανάπομορα και φύγαμε τον ήλιο
Κ' έσκυψα την διάξα,δη πνοή της για τα πιώ.

Νά το μαγιάριλο νησι! το λυρικό άκρογαλι,
Τάνησχα τα κύματα, τα ρυθμικά κουτιά.
Από των όλων την ψυχή τάνειρο ξεπροβάλλει
Και ύπνόνεται και ομίγεται με την άπυροφωγιά.

Κι ο θάλασσα, άπ' τα μάτια μου τόσον καιρό χαμένη,
Στον κάμπο τον κατάχλωρον άπλόνοσαι, περνής...
Όραία, μεγάλη, άρμονική, πλατεία και μεθυσμένη,
Και κάτι ψιθυρίζεις μου και κάτι τραγουδάς!
Γενέθη: Θεριστής 1908.

ΔΕΑΝΤΡΟΣ Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

πο να πονοκεφαλή για να ξεδιαλύνη κάποια μου στήρια και με την ανάγκη της ψυχής του να εκφράζει σ' όμορφιά τις εντύψεις του απ' τα πράγματα, σύλαβε την συγκίνησή του απ' τη στή μορφή του Φάουστ. Είδε απ' τάλλο μέρος τα μύρια έμπόδια που βγαίνουν μπρός σε κάθε άνώτερη προσπάθεια, τα χίλια άλλα δολώματα της ζωής κ' η συγκίνησή του απ' αυτά εκφράστηκε πλαστικά στο πνεύμα του με το ποιητικό πλάσμα του Μεφιστόφελη. Συγκινήθηκε κατά τρίτο λόγο από τη μοίρα της γυναικός, που χάρη στις κοινωνικές συνθήκες, πέφτει θύμα ενός ανθρώπινου αισθήματος και το συναίσθημά του αυτό σαρκώθηκε στο Γκρέτχεν. Αυτές λοιπόν οι τρεις συγκινήσεις του ποιητή απ' τα πράγματα είναι συνάμα τρεις ιδέες για τα πράγματα, που πηγάζουν απ' αυτά και τα εκφράζουν με το διανοητικό τους τύπο, για να μείνω στην ίδια εκφραση του ποιητή του Μάρθα. Άλλά τί άλλο μας δίνει την αισθητική συγκίνηση στη μορφή του Φάουστ από την ύπεροχη προσπάθειά του, τη δαιμόνια, καθώς τη λέει ο ποιητής του; Τί άλλο μας δίνει την αισθητική απόλαυση στο Μεφιστόφελη απ' την άνίλη άρνησή του κάθε γενναίας τάσης, απ' την κυνική του χλεύη κάθε εύγενικής όρμης του ανθρώπου;

MARIA Η ΠΕΝΤΑΓΙΩΤΙΣΣΑ

(Έντύπωση)

Δέν έμεινα φχαριστημένος από την τελευταία κριτική του «Νουμά» για το δράμα του Νιρβάνα.

Όχι τόσο γιατί ο «Κριτικός του Νουμά» βρίσκει το έργο του Νιρβάνα άσχημο και παιδιαρισιο, όσο γιατί με τίςσερες άράδες το ξεγράφει από τον κόσμο. Άξιζει δά και περσότερη κριτική και περσότερη προσοχή και κάποια συζήτηση. Ότι κακό και αν έχει μέσα του έχει καλά πράματα. Τίς εντύψεις μου — έντύπωσηε μισανού θεατή — θάθελα να μου φιλοξενήσει ο «Νουμάς».

Τά δράματα του Νιρβάνα δεν είναι παρμένα από τη ζωή, δεν τα χαρακτηρίζει η έπιμέλεια στην παρατήρηση του κόσμου του καθημερινού, είναι ποιήματα υποκειμενικά γραμμένα για να άπαγγέλονται από ήθοποιούς. Η ζωή τους είναι μετρημένη. Ζούνε μιά βραδιά. Μά εκείνη τη στιγμή κ' εμείς οι θεατές τη ζούμε μ' εύχαρίστηση, με πίκρα, με συγκίνηση — με ποίηση. Μας βγάζουν από τον κόσμο και μας ρίχνουν σ' ένα ιδανικό πανηγύρι — για να μας άφίσουν ύστερα να ξεπέσουμε στον κόσμο ίσως χωρίς να μας μάθουν τίποτις, ίσως χωρίς να μας διδάξουν τίποτις. Και τί με τούτο;

Άς λέμε ο, τι θέλουμε ύστερα από την παράσταση, ες καταστρώνουμε με τη λογική πώς τα πράματα που μας παραστήσανε εΐτανε άφύσικα και όχι ανθρώπινα, ες σκοτιζόμαστε να βρούμε άδεισιότητες και άφυσικότητες — το βέβαιο είναι πώς όσο και αν διαμαρτυρηθή ο νους μας — η καρδιά μας έχτύπησε, η λογική δεν έχει να κάμη τίποτις με την ποίηση.

Μαρία η Πενταγιώτισσα είναι το δράμα της Άγάπης ή καλλίτερα, είναι ύμνος γλυκός και μεγαλοπρεπής στον έρωτα, γιατί από την άρχή στο τέλος της παράστασης ένας ύμνος ψέλλεται σε λειτουργία θερηκευτική με κατάνυξη, με μεγαλοπρέπεια, με ήρεμία.

Παλληκάρια σφάζονται, οικογένειεις καταστρέφονται, η τιμή του σπιτιού βρίσκει κατά το ρωμαϊκό έθιμο τον εκδικητή της σ' ένα άδερφό που μονάχα η καλλονή των άδερφών έμποδίζει να γίνη φονιάς, γυναικόπαιδα μένουν στο δρόμο όρφνα (ο πατέρας ξετρελάθηκε από τη Μαρία και παράτησε τη γυναίκα και τα παιδιά του), γέροντες και γε-

ρόντισσες βρίζουν και θρηνούν (που να καταλάβουν από έρωτα σε τέτοια ηλικία;) Και άπάνω απ' όλα τα έρείπια που η Πεντάμορφη χωρίς να το θέλη σπέρνει στα πόδια της, άστράφτει και βασιλεύει φλογερή σαν τον ήλιο και άδιάφορη σαν μιά μεγάλη φυσική δύναμη ή μορφή της Μαρίας, η άγάπη ή παντοτινή που δε λογαριάζει καταστροφή μήτε ζωές ανθρώπινες, αλλά πάει έμπρός, πάντα έμπρός το δρόμο της — το δρόμο που της χάραξε η Φύση.

Είμαστε σε καιρούς νέους και σε χωριό ρωμαϊκό. Η άγάπη, η αιώνια ή παγκόσμια άγάπη, γίνεται ρωμαϊκή. «Στο μάρμαρο του παντοτινού ο συγγραφέας έβαλε το πράσινο στεφάνι του χωριού». Η Πενταγιώτισσα είναι φρόνιμη, είναι παρθένα και μονάχα ένα λεβέντη άγαπά, τον Ποθητό — μα τον λατρεύει ως με τον τάφο, χωρίς να λογαριάσει τα λόγια του κόσμου, τάναθέματα των γερόντων, τα προστάγματα της εκκλησίας που λατρεύει και που σέβεται, την τιμή της, την υπόληψη της οικογένειαις... την άγάπη της θείας της... τίποτις τίποτις...

Παραμορφωμένη, είναι, λέει, η παράδοση της Πενταγιώτισσας, άντρογυναϊκας με βάρβαρες όρμες: τόσο το καλλίτερο. Η ήρωίνα του Νιρβάνα είναι η προσωποποίηση της όμορφης χωριατοπούλας, που σπέρνει έρωτα δλόγυρά της χωρίς να το ξέρη, χωρίς να το καταλαβαίνει, ετσι την έπλασε στη φαντασία του ο συγγραφέας και ετσι την έδωσε στο θεάτρο ή μεγάλη τεχνίτρια που την παράστησε.

Άν κατηγορούν το Νιρβάνα πώς παραμόρφωσε την παράδοση, δεν μπορούν όμως να τον κατηγορήσουν πώς δεν έφρόντισε να μας πλάση μιά άτμοσφαιρα χωραϊτική ρωμαϊκή, άληθινή με τους χορούς και τις χαρές της, με τα πανηγύρια και τις καμπάνες της, με τα τραγούδια και την όμορφοιά του κάμπου. Μά και με τις κακομοιρίες του χωριού, τις κουτζομπολιές, τις άδικιεις, τα έγκλήματα. Και μέσα σε τέτοια άτμοσφαιρα βλέπουμε να ξετυλιγονται κάτι εικόνες παρμένες από μεγάλους ζωγράφους.

Έτσι ο Angelus του Millet με το χτύπημα της καμπάνας δροσίζει και άγιαζει μιά τρυφερή σκηνή της άγάπης.

Δι θα κρύψω όμως πώς στην πρώτη παράσταση η έντύπωση εΐτανε λίγο έκπληχτική, όταν έτέλειωσε το δράμα.

Κάτι περσότερο έπεριμέναμε: είμαστε δυσαρεστημένοι πώς ετσι γρήγορα έτέλειωσε το είδύλλιο;

πώς να συλλάβω την όμορφοιά που άεπενεργεί συναισθηματικά» εζω απ' τα κύρια συστατικά που την άποτελούν, δηλ. εζω από την πλαστική μορφή που παίρνουν τα περιστατικά, τα πράγματα κάτω από την παραστατική δύναμη του ποιητή και προκαλούν την αισθητική συγκίνησή μας; Κι αν γυρίσουμε στο Φάουστ, μπορεί βέβαια να συναρπαστή κανείς σ' ένα σωρό άλλες στιγμές της τραγωδίας από άλλες ύπεροχες άρετές του ποιήματος, μπορεί νάντικρύση ακομμάτια ζωής ανεξάρτητα από τη δραματική σύνθεση του έργου (λ. χ. τη σκηνή μπροστά στην πύλη, το καπηλειό του Άουεμππαχ, τις κουβίντες της Μάρθας με το Μεφιστόφελη κλπ.), μα δι' αυτά είναι παρεπόμενα, αυτά κι αν έλειπαν δι θα επηρεάζαν τη δραματική σύνθεση, την κεντρική ιδέα, όπως δεν την επηρεάζει και πολύ η τεχνική σύνθεση του έργου, που δεν είναι τόσο έκτακτη κι άνάλογη με την έσωτερική του. Τέτια δευτερεύοντα στοιχεία κανένας δεν το άρνείται βέβαια πώς όχι μόνο δίνουν μιά συγκίνηση καθ' έαυτά, μα και συντελούν στο δυνάμωμα ή στο χαλάρωμα της όλης έντύπωσης. Όμως οι ξεχωριστές αυτές συγκινήσεις δεν υποθέτω νάναι τα στοιχεία που άποτελούν την όμορφοιά, με την όποια «δίνει συναισθηματική έπιρ-

ρωτώ λοιπόν: Έκείνο που μας συγκινεί στο Φάουστ είναι τίποτε ξεχωριστό από την ιδέα του και τούτη, άκριβώς σε φανταστούμε τον ποιητή συγκινούμενον απ' τα πράγματα και δίνοντά μας μονάχα τις εικόνες τους, από που άλλου βγαίνει έξόν από τη δραματική σύνθεση των περιστατικών του έργου, από «τάνθρώπινα στοιχεία του, τις τύχες των ήρώων του, το κομμάτι της ζωής που άντικρύζουμε σ' αυτό;» «Όποτε πώς να νοήσω το χωρισμό που κάνει των στοιχείων αυτών απ' την ιδέα στο δικό του έργο ο ποιητής του Μάρθα; Πώς να φανταστώ την αισθητική συγκίνηση χωρία από τούτα,

Τί άλλο μας σπαράζει στο πρόσωπο της Μαρ-γαρίτας απ' την άθωα κι άδολη άφροσύνη στάνθρώπινο αίσθημά της, απ' τη σκληρή της μοίρα, που στην περίπτωση αυτή δεν είναι τίποτ' άλλο απ' το συνάωμα των κοινωνικών συνθηκών μιας εποχής εναντίον σ' ένα φυσικό νόμο της ζωής; Και τέλος, αν θέλουμε να συγκεντρώσουμε το όλο ποίημα σε μιά καθολική έντύπωση, σε μιά ιδέα, τί άλλο μας δίνει την ύπεροχη συγκίνηση σ' αυτό απ' την τραγική παράσταση της μοίρας γενικά τάνθρώπου, δεμένου στην κάθε ύψηλότερη όρμή του από κάποιους άκατάλυτους νόμους των πραγμάτων;